

Overhoek op bouwland

Een overhoek op bouwland is meestal een deel van het perceel dat minder makkelijk te bewerken is dan de rest. Vaak gaat het om een schuine of grillige hoek lang een watergang, weg of beplanting.

Doelstellingen

- soortenrijke, grazige vegetatie
- hoogopgaande ruigtevegetatie
- schuil-, voedsel- en nestelplek voor vogels, zoogdieren, amfibieën en insecten

Winst voor de natuur

In een soortenrijke kruidenvegetatie zijn (op termijn) soorten als boerenwormkruid, wilde peen en pastinaak te verwachten. Op een weinig voedselrijke, droge overhoek kunnen duizendblad, margriet en dagkoekoeksbloem voorkomen. Op vochthoudende plekken ook rode klaver en pinksterbloem. Onder nattere omstandigheden groeien valeriaan, echte koekoeksbloem en moeraspirea. In zulke vegetaties zijn vaak diverse soorten vlinders aan te treffen, zoals bruin zand-oogje en argusvlinder. Deze zoeken voedsel, planten zich voort en overwinteren.

In een ruigtevegetatie komen naast grassen, zoals kroppaar en grote vossenstaart, ook grote brandnetel en wilde kaardenbol voor. Bovendien zoeken dagvlinders, zoals atalanta, kleine vos en dagpauwoog, er voedsel en planten zich voort als de waardplant voor de rupsen er staat. Ook amfibieën, zoals gewone pad en kleine watersalamander verblijven er. In zulke ruigten zoeken vogels als putter, kneu en patrijs voedsel. De patrijs broedt er dikwijls, net als graspieper en veldleeuwerik.

In beide soorten vegetaties schuilen kleine zoogdieren, zoals dwergmuis en huisspitsmuis. Dat geldt ook voor hun natuurlijke vijanden: marterachtigen, zoals wezel en bunzing. Roofvogels, zoals kerkuil en buizerd, zijn vaak op zoek naar muizen in een overhoek. Hazen schuilen er graag.

Meest geschikte lokaties

- naast poelen, struiken, bosjes: dieren vinden zo'n overhoek eerder dan wanneer deze geïsoleerd ligt. Een overhoek op een luwe en zonnige plek is ideaal voor vlinders;
- op maximaal honderd meter van natuurgebieden: dergelijke overhoekjes zijn kansrijk omdat planten en dieren zich snel vanuit deze plekken in de overhoek kunnen vestigen;
- op plaatsen met meer grondsoorten en verschillen in vochtuithouding: dat levert vaak meer soorten planten op dan op een overhoek zonder die verschillende omstandigheden;
- op percelen met graanteelt: hier kan eerder een hoek onbenut blijven dan bij aardappelen;
- langs kavelpaden: de grond daarnaast is vaak niet echt hoog productief;
- hoeken van grillig gevormde percelen: die zijn lastig te bewerken;
- langs wandel- en/of fietspaden omdat fietsers en wandelaars dan ook van de natuur in de overhoek kunnen genieten

H. Westers te Hornhuizen (Gr): *"In een rare tip (hoek) van een perceel langs het pad heb ik twee jaar geleden een dobbe laten graven. Met de grond heb ik kleine laagtes in een bouwlandperceel opgehoogd. De tip was onhandig in het gebruik van het perceel. In de poel groeien nu brak waterplanten en er zitten bruine kikkers. Ik hoop dat er ook groene kikkers komen. Ik heb alles uit eigen zak betaald. De dobbe vergroot de natuurlijke variatie in het gebied. Ik vindt het belangrijk om mijn kinderen iets mee te geven van de rijkdom van de natuur."*

Aanleg en beheer van een overhoek op bouwland

Een lastig te bewerken hoek van een bouwlandperceel kunt u in het bouwplan opnemen, maar u kunt het ook als minder rendabel beschouwen en als een niet productieve overhoek beheren. Vooral bij graanteelt is dat vanwege het relatief lage saldo goed te doen. Het perceel wordt er beter bewerkbaar door. Bij een daaropvolgende teelt van aardappelen of bieten kunt u de hoek eventueel weer in het bouwplan opnemen omdat bij deze gewassen het saldo hoger is dan bij graan. Voor veel soorten dieren is het niet erg als de overhoek een keer van plek verandert, als er elk jaar maar ergens één te vinden is op een bereikbare en geschikte plaats. Wilt u de aanwezigheid van bijzondere planten stimuleren, laat de overhoek dan uit productie. Een overhoek op bouwland is vooral gunstig voor planten, insecten (dagvlinders), zoogdieren (haas, ree) en vogels (patrijs, graspieper, kerkuil). Om op een overhoek zo veel mogelijk soorten planten en dieren te verkrijgen, kunt u spontaan vegetatie laten opkomen of een gras- of kruidenmengsel inzaaien.

• Maai een permanente overhoek zo vaak als nodig

Maai de overhoek regelmatig wanneer u deze meer jaren in stand houdt en een grazige vegetatie wilt realiseren. Veel overhoeken zijn klein en niet altijd gemakkelijk bereikbaar voor trekkers. Gebruik daar een bos- of schoudermaaier. Op grotere overhoeken kunt u natuurlijk een trekker met een messenbalk of cyclomaaier inzetten.

De frequentie van het maaien hangt af van de productiviteit van de bodem. Groeit de vegetatie snel en bestaat die vooral uit grassen, ridderzuring, fluitenkruid en/of grote brandnetel, maai dan minimaal twee keer per jaar. Maai voordat het gewas bloeit, dat voorkomt uitzaaien en bevordert het uitputten van deze planten. Na verloop van enkele jaren zal de vegetatie minder snel groeien en kunt u de frequentie terugbrengen tot een- à tweemaal per jaar. Maai dan na 15 juli en in september - oktober. Is de vegetatie echt soortenrijk en de gewasproductie laag, maai dan slechts eenmaal per twee jaar min augustus.

• Plant een meerjarige overhoek in

Smakelijke struik- en boomsoorten, zoals lijsterbes, linde, inlandse eik, brem, braam en dergelijke zijn in trek bij dieren als reeën. Zet jaarlijks een gedeelte van de beplanting af zodat het blad binnen het bereik van het wild blijft. Dien eventueel een lichte kunstmestgift toe om de mineralenvoorziening te verbeteren. Het lot van Amerikaanse eik kunt u een aan bloemist verkopen, zodat u er zelf geen werk aan hoeft te verrichten.

• Breng zonodig zaad van planten naar de overhoek

Ligt de overhoek geïsoleerd in het landschap en komen er geen fraai bloeiende of andere gewenste planten in de buurt voor, breng dan zaad van zulke planten in de overhoek. Dat kan door bloemrijk hooi van een naburig natuurgebied uit te strooien of een zaadmengsel in te zaaien. Zorg er wel voor dat de grond in de overhoek niet te voedselrijk is. Veel plantensoorten zullen zich dan niet vanzelf handhaven. Voor verdere tips bij het inzaaien van planten, zie bijlage 5 'Zaaiadvies' in hoofdstuk 9.

• Ontzie de overhoek bij slootschonen

Ligt de overhoek aan een sloot, probeer de sloot vanaf de andere kant te schonen. Leg bij voorkeur geen slootschoonmateriaal in de overhoek. Het materiaal uit de sloot is voedselrijk en bevoordeelt snelgroeiende planten, zoals grote brandnetel en grassen.

• Zaai een eenjarige overhoek in

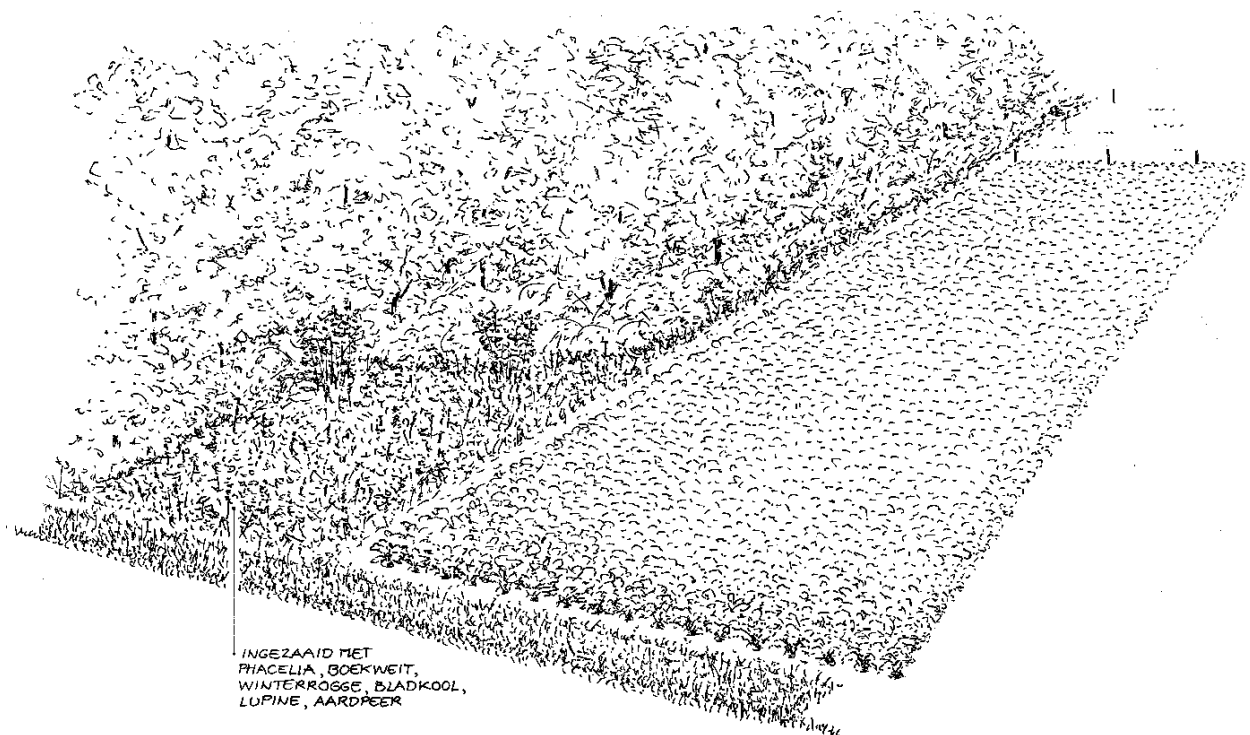
Gewassen die in aanmerking komen voor voedsel voor reeën, zijn onder andere winterrogge (voedsel in het voorjaar), wildakkermengsel, boekweit, spurrie, zoete lupinen, malva (zomer), aardpeer (winter) en bladkool (herfst). Ook het wildweidemengsel van Barenbrug is geschikt als voedsel voor dieren.

- **Doe niets**

Wanneer u een overhoek alleen maar uit productie neemt en verder met rust laat, kan er een voor de natuur waardevolle situatie ontstaan. Er is ook kans dat er in ieder geval de eerste jaren veel ongewenste planten, zoals grote brandnetel opkomen. Gebruik dan eventueel een bosmaaier om die ongewenste plantensoort wat terug te dringen.

Arbeid en financiering

Het aanleggen en beheren van een overhoek kost, afhankelijk van de omvang en de wijze waarop u beheert, geen tijd (bij spontane opslag en niets doen) tot enkele uren per are per jaar (bij elk jaar inzaaien). Zaadmengsels kosten tussen de f 40,- en f 100,- per kilo. U kunt voor de gemaakte kosten via uw jachtaktehouder subsidie krijgen uit de regeling Biotoopverbeterende maatregelen van het Jachtfonds. Vergoedingen zijn misschien ook mogelijk via de provinciale regelingen voor natuur- en landschapselementen (zie hfst 5. Financieringsregelingen). Informeer daarnaar bij uw adviseur.

Voorbeeld van beheer van een overhoek op bouwland